

tak. Ma pedig a szerkesztőségek és irodák új, modern épületben működnek, a stúdiókat állandóan korszerűsítik, ellátják a legkötőbb technikai felszerelésekkel. Boldog vagyok, hogy a Rádió fejlődése, művészi kibontakozása jelentős részének tevékeny részese lehettem és lehetek. Bár a Nemzeti Színház tagja vagyok, a Rádió az első munkahelyem: itt alkalmam volt eljátszani klasszikus és modern darabok főszerepeit — legutóbb a Bánk Bán Gertrudisát —, munkámat valóban megbecsülik és értékelik. Jártam külföldön, láttam más rádiókat is, figyelemmel kísértem munkájukat, műsoraikat. Meggyőződéssel, tapasztalataim alapján mondhatom, hogy a Magyar Rádió világviszonylatban is az elsők között van. Mi, kortársak számottevően fel sem mérhetjük, mennyi mindent tesz a széleskörű népművelésért, a tudás terjesztéséért. Én magam össze sem tudom számolni, hányszor szerepeltem a legkülönbözőbb típusú műsorokban, a szépirodalomtól a politikáig. A napokban fejeztük be Majakovszkij nagyszerű „Lenin” poémájának a felvételeit. A terveim? Játsszani — minél többet, minél változatosabbat, legyen az bármilyen műfajból. Szeretem a hivatásomat, s hogy élhetem, szolgálhatom is, ahhoz a Magyar Rádió nyújtja a legtöbb lehetőséget.

(Venczel Vera két éve végezte a főiskolát. Azóta rendszeresen szerepel a mikrofon előtt, igen gyakran meséjétekben. Ő a következőket mondotta:)

— A művész mindig tanul — egész életén át és nagyon sokat. Erre kitűnő alkalmakat ad a Rádió. Sok mindenben játszottam már. Például Werfel „Musa Dagh”-jának feledhetetlenül szép rádióváltozatában. Alakítottam fether leányt, aki néger bokszolóba szerelmes. Voltam igénytelen kis borókafenyő. Emlékszem egy hangjátékra, amelyben különböző szobrok vallottak az életükről, tetteikről: mi érdemesítette őket arra, hogy szobrokká legyenek. Én egy leány szobrát elevenítettem meg: egy leányét, aki egyszerűen csak „ember” volt. Így került a talapzatra. Szándékosan emeltem ki ezt a néhány szerepet, mert valamennyi egyre tanít: emberiségre. A kis borókafenyőt társai lenézik, megvetik. Az ezüsfenyőt karácsonykor csodálatosan feldiszipik: hivalkodva gyönyörködik a szépségében, de egyik ága tüzet fog, s az egész fa majdnem leég. Közben a kis borókafenyő ágára rátelepszik egy cinege. Azután más madarak. És ő lesz a madarak karácsonyfája. Boldog, mert szeretetet adhat. Hiszen nem az a fontos, hogy ki mit képzel magáról, vagy minek születik, hanem, hogy mennyi örömet tud szerezni másoknak. Ezt tartom legfontosabbnak a művészi hivatásban is: soha nem szabad elveszítenünk az érzékelésünket és az érzékenységünket. Erre tanít Csehov, akinek „Ványa bácsi”-jában a színpadon játszom, s ilyen szerepeket szeretnék alakítani — minél többet és minél többször — a Rádióban is.

BALÁSSY LÁSZLÓ

— D O K U M E N T U M —

WEÖRES SÁNDOR ÉS KÁROLYI AMY INTERJÚJA A Vatikáni RÁDIÓBAN

Február 28-án közvetítette a Vatikáni rádió az alábbi beszélgetést, amelyet munkatársa P. Szabó Ferenc folytatott a költő házaspárral a Római Magyar Akadémia fogadótermében.

Weöres Sándor költő feleségével, Károlyi Amyval február derekán Rómában tartózkodott. Szívesen vállalkozott az interjúra, amikor megkértük, szíjjon hallgatóinknak költészetéről.

Weöres Sándort nem kell bemutatnunk a magyar közönségnek. Már a harmincas évek végén, harmadik verskötetének megjelenésekor Rimbaudhoz, a csodagyerekhez hasonlították. Fiatal fejtel a nyugatosok nagyjai közé emel-

kedett. A Weöres-kötetek megjelenése mindig eseményszámba ment. Az utóbbi években a Tűzkút, A Hold és a sárkány, és a Merülő Saturnus című kötetivel valamint briliáns Mallarméfordításaiival örvendeztetett meg bennünket.

P. SZABÓ: Nagyon hálásak vagyunk Önnek, hogy vállalkozott az interjúra. Ezt a magam részéről valahogyan az

idők jelének tekintem. Az evangélikus vallású költő a Vatikáni rádió jezsuita munkatársával beszélget. Ma ugyan a párbeszéd korában élünk, mégis figyelemre méltó ez a tény. De most nem a felekezeti párbeszédre akarom terelni a szót. Mindenekelőtt a szépség katolicitása kapcsol össze bennünket. Nyolcadikos gimnazista koromban Pécsen pár költő-jelölt barátommal lapot indítottunk és ezt a Claudel-idézetet írtuk fel rá mottóul: „Ami szép, az egyesít, ami szép, az Istenhez emel. Nem is tudom másképp nevezni, mint katolikusnak”. Azt hiszem, ilyen értelemben Weöres Sándort, a szépség csodálóját és a magyar költői nyelv egyik legragyogóbb mesterét is katolikusnak nevezhetjük.

WEÖRES: Valóban a katolicizmust — az egyetemesség értelmében — mindig sajátosnak éreztem. Azonkívül, annak ellenére, hogy evangélikus-lutheránus vagyok, édesanyám katolikus volt, és mindig a katolikus vallásban is éltem. Sokat olvastam életemben a katolikus misztikusokat, főleg Keresztes Szent Jánost és Avilai Szent Terézt, azonkívül Siénai Szent Katalint. Nagyon szeretem a Szent Viktor-i filozófusokat, különösen Szentviktori Hugót, nem is beszélve Szent Ágoston, Szent Tamás, Szent Jeromos műveiről. A katolicizmusból mindig igyekeztem sokat tanulni, sokat meríteni. Hogy ez mennyiben sikerült, az megint más kérdés.

P. SZABÓ: A múlt évben Győry Sándorral, fiatal evangélikus teológus barátommal beszélgetett rózsadombi lakásán. E beszélgetés során jelentette ki: „költészetem alapjában véve vallásos költészet”. És sajátos Isten-élményéről beszélt. Kérem, röviden magyarázza meg hallgatóinknak, hogyan értette ezt?

WEÖRES: A misztikus olvasmányok körében telt az ifjúságom. Isten-élményem a gyerekkorból ered. Bajos lenne most, ilyen rövid interjú keretében minden Istennel kapcsolatos olvasmány-élményt vagy esemény-élményt tárgyi élményeket részletezni. Azt hiszem, hogy verseimben ezek konkrétan is megmutatkoznak.

P. SZABÓ: Tudjuk, hogy Kelet bölcsessége, mitológiája sokat foglalkoztatta. Nemcsak a Gilgames eposz, vagy Lao-Cse bölcsessége, hanem úgy érzem, a keleti misztika is ihlette költészetét. Gondolok itt az Upanisádokra. Fordítás közben annyira beleléte magát ebbe a világba, hogy sokszor költemé-

nyeiben is szinte átköltözött hósei énjébe. Szó szoros értelmében extázis állt elő.

WEÖRES: Ez az átalakulás extázis, vagy metamorfózis. A keleti misztikusok ugyanúgy hatottak rám, mint a keresztény misztikusok. Nem tudok köztük lényegbeli ellentétet. Lao-Cse szellemét ugyanúgy megtaláljuk az evangéliumokban, mint az Upanisádokban, vagy a Badavatgitában, vagy a Szentviktori kolostor filozófusainál, úgy, hogy számomra a keresztény misztika vagy keleti misztika meglehetősen azonos.

P. SZABÓ: Mint evangélikus ember, bizonyára szereti a bibliát. Milyen élményforrást jelent költészeté számára a szentírás?

WEÖRES: Állandó élményforrást. A szentírás nem egy könyv és nem egy korszaknak, hanem legalább is kétezer esztendőnek az irodalma. Úgy, hogy az az élményforrás, amit a Dávid-zsoltárok jelentenek, az Énekek éneke vagy a sokkal későbbi profétikus könyvek, vagy a még későbbi evangéliumok és Apostolok Cselekedetei, állandó élményt jelentenek és nagyon sokfélék.

P. SZABÓ: Pár évvel ezelőtt a londoni BBC egyik stúdiójában hosszabb beszélgetést folytatott Cs. Szabó Lászlóval. A beszélgetés végén Jézusról esett szó. Ön kijelentette: „Szerintem csak egyetlen Ember létezik, és ez Jézus. A többi ember annyiban van, vagy annyiban nincs, amennyiben Jézussal azonos, vagy nem azonos.” Mondjon pár szót erről a jézusi azonosságról.

WEÖRES: Úgy érzem, hogy mindaz, ami bennünk individuális, ami velünk született, amit tanultunk, amit megszerztünk, nagyon is halandó, mulandó. Nem hiszem, hogy egyéni aspektusokat át tudjunk vinni a halálunk utáni korszakba. Így gondolom, hogy ami megmarad belőlünk, az nem az individuális, nem a szerzett és nem a velünk született, hanem az örök emberi. És Jézust érzem az örök Embernek.

P. SZABÓ: Végül most Rómával kapcsolatban egy kérdést. Úgy tudom, huszonekét évvel ezelőtt jártak itt Rómában. Milyen élményforrást jelent Róma számukra? És itt most megkérdezzük kedves feleségét, a költőnőt is.

WEÖRES: Róma millió élmény forrása. Az az építészeti gazdagság, ami Rómában van, az ókori épületek maradványai, a Fórum Romanum, aztán a gaz-

dag ókeresztény középkor, román stíl után a renaissance és a barokk, — mérhetetlen élmény. És az itteni, déli, örökzöld növényzet. És azok a kollégák, akikkel együtt Rómában jártunk. Említem Lukács Györgyöt, Ferenczy Bénit, Kerényi Károlyt, Fülep Lajost, vagy fiatalabbakat: Pilinszky Jánost, Toldalagi Pált, Csorba Győzöt, Takáts Gyulát. Hosszan sorolhatnám. Nem lehet az élményeknek végére járni. Talán feleségem, Károlyi Amy költőnő többet és okosabbat tud erről mondani.

KÁROLYI AMY: Gondolom, hogy okosabbat nem, nem is akarok mondani, és nem is művészet-történeti vagy történeti élményanyagot szeretnék Rómáról, hanem valami egészen szubjektívét. Huszonkét évvel ezelőtt voltunk először Rómában. Huszonhárom éves házasságunk első évét töltöttük itt. Azóta bejártuk a fél világot, egyik pólustól a másikig, és Róma valahogy eddig még nem adódott másodsor. Most újra itt ülünk a Magyar Akadémián. Ugyanaz a Tiberis, ugyanaz a szoba, ugyanazok a freskók a falon. Egész hihetetlen, hogy mi újra itt vagyunk. Róma ilyen szubjektív élményekkel látott el engem egy életre. Eddigi költészetemnek szinte summáját jelentő *Harmadik ház* című versciklusomnak egy része szintén Ró-

mára emlékeztet, és Róma nélkül nem jött volna létre. Hadd mondjam el ezt a pár sort.

A harangzúgás stafétáját egymásnak adják ékszertornyok. Egyszerre indulnak el délben s mint ünnepélyes jóbarátok találkoznak a nyári légben.

Szent Péter kútja permetfátylát poros bőrünkre fújja, ontja, Nem üdit fel a szentelt harmat hogyha korog a vándor gyomra.

Vándorok védőasszonya, sötét Mária aranyházban menny és föld kátrány királynője villogó kegytárgy-skatulyában.

Sikos aranylap-köpenyedben fagyos fémben és fagyos fényben vesd ránk szemed, a harmat-tisztát, vándorok kérnek prizmás szemmel, poros cipőben

Ékszertornyok és ernyős gyászfák a hét dombon, s a Corso Umbertón vig harisnyák, az útszegélyen bimbós leánder sekrestyék alatt vörös kripták.

Rómában is meghal az ember.

AZ UNIÓS IMAHÉT KÖZÖS ISTENTISZTELETEI

VI. Pál pápa 1964. január 15-én keltezett apostoli köriratában nyomatékosan buzdítja a katolikus egyház tagjait a keresztények egységének előmozdítására. „Ajánljuk pedig különösképpen azt a nyolcnapi ájtatosságot a keresztények egységéért, amelynek célja, hogy különböző vallású keresztény emberek ugyanazon áhitatban egyesülve könyörögjenek minden évben Istenhez azért az egységért, amelyet Krisztus Urunk követőinek parancsolt.” Ezt az apostoli buzdítást az egri érsek még az év júliusában ismertette papjaival és híveivel, s egyben elrendelte, hogy még abban az évben minden plébánián tartanak ökumenikus ájtatosságot, amely pápai áldással és teljes búcsú elnyerési lehetőségével van egybekapcsolva.

E rendelkezés nyomán községünkben, Tiszakerecsenyben, ahol a lakosság kétharmada református és egyharmada katolikus, minden év januárjában közö-

sen tartottuk meg az uniós imanyolcadot. A közösen megtartott ájtatosság helyéről, formájáról, tartalmáról és lefolyásáról szándékozom beszámolót nyújtani. Amint látni fogjuk, még nem ismerve a *Teológia* decemberi számában részletesen bemutatott *Ökumenikus direktórium* előírásait, mégis annak utólagos előírásai és útmutatásai szerint jártunk el.

Az imanyolcadot megelőző vasárnapon írásba foglalt kölcsönös meghívóinkat olvastuk fel híveinknek. Ebben szentírási idézetre támaszkodva és hivatkozva, a keresztény testvéri szeretet jegyében hívtuk meg egymást, mi lelkészek, és a két keresztény közösség tagjait.

A közösen megtartott januári imanyolcad ájtatosságai három helyen folytak le. Hétköznap esténként a reformátusok imaházában gyűltünk össze, a hét folyamán egy alkalommal egy este a

katolikus templomban, míg a befejező ájtatosságot a református templomban tartottuk a vasárnap délutáni istentisztelet keretében. A lelkészek mindkét helyen a főhelyeken, a hívek vegyesen és nem elkülönülten, egymás mellett foglaltak helyet. A hívek részvétele számszerűen nagy volt. A lélektani hatás azonban nem volt zökkenőmentes. Érthető. Hiszen egymásról vallott ítéletét mindkét felekezet a múltból hozta magával. Katolikus híveimet arra tanították iskolában és templomban, de nem utolsósorban a családban, ha egy tövis szúrta meg talpadat, meg ne állj a református templom előtt, hanem menj tovább és ott húzd ki a lábadból a beleszúródott tövist. Most pedig buzdítást kapnak saját lelkipásztoruktól arra, hogy álljanak meg a református templom előtt, sőt nyissák ki annak ajtaját és lépjenek a falai közé, üljenek le a padba, énekeljék a református istentisztelet zsoltárait és mondják imáit, hallgassák a református lelkész igemagyarázatait. De ugyanaz a helyzet református testvéreinknél is. Nevelésük szerint a katolikus templom a maga szép oltáraival és szobraival, festményeivel a bálványozás helye, mert „faragott képet” csinált az Istenről és tiltott istentiszteleti formát szerkesztett. S most a múlttal szöges ellentétben lelkipásztoruk arra biztatja őket, vele együtt menjenek a katolikus templomba és együtt imádkozzanak meg énekeljenek.

A vallási múlt hátrányos örökségét azonban bizonyos mértékig egyensúlyba hozta a jelen gazdag élménysorozata. A két vallási közösség lelkészei békecsókot váltanak az oltár előtt, közösen imádkoznak és énekelnek, a hívek pedig végre együtt vannak ugyanabban a templomban. A vegyes vallású család minden tagja egy helyen imádjá Istent, rokonok, szomszédok és az egész község lakosai egymás mellett vannak nemcsak a hétköznapi életében, hanem a közös istentiszteleten is. A vallási élet „gettós” kötöttségei némileg feszabadultak és a sajátos lelki értékek, kegyelmi kincsek nyertek nyilvános elismerést a megbecsülés nemes emberi formájában. A résztvevők testvéreknek érezték magukat. A résztvevőkben megerősödött az a tudat, hogy mindannyian egy Atyának vagyunk gyermekei és egymás között az isteni kegyelem összekötő kapcsolatában keresztény testvérek vagyunk.

Az istentiszteletek formája más volt a református imaházban és más a katolikus templomban. Az előbbi sajátossága abban nyilvánult meg, hogy az

igemagyarázatot (református lelkész) néhány perces csend követte elmélkedés céljából, majd a lelkészek és hívek hangosan elmondott egyéni imái hangzottak el. Ez aktív részvételt jelentett a hívek részéről is az istentisztelet tekintve, és ugyanakkor belekapcsolódtunk a nagy világegyház közös szándékába, mert mindannyiszor más és más formában könyörögtünk a keresztények egységéért. A katolikus templomban végzett ökumenikus istentisztelethez a kerületi esperest kértük meg minden esztendőben a szentbeszéd megtartására. Tettük ezt azért, hogy a kétkezdők számára megmutassuk: kezdeményezésünk nem csupán helyi korlátokra szorítkozik, hanem az egész egyházat érinti.

A lelkészek a stallumban helyezkedtek el, igehirdetés és a különféle imák az ambóról hangzottak el. Az ájtatosság szerkezeti felépítése a következő volt:

Bevezető ének: 150-es, Uram Jézus légy velünk...

Oratio collecta az oltár előtt (helyi plébános).

Ének szentbeszéd előtt: 260-as, Jöjj el Szentlélek Úristen...

Szentírási szakasz felolvasása, igehirdetés (kerületi esperes).

Ének szentbeszéd után: 102-es, Szentlélek Isten, szállj le ránk...

Református lelkész imája az ambóról: Oratio fidelium szintén az ambóról.

Befejező ének: Közelebb, közelebb Uram Hozzád...

Az ökumenikus istentisztelet a református templomban zárult vasárnap délután. Az előzőktől annyiban különbözött, hogy több éneket alkalmaztunk, főleg a katolikusok énekes könyvéből az általánosan ismerteket, és elmaradtak a szentbeszéd után az egyéni imák. A szentbeszédet mindig a helyi katolikus lelkész tartotta, az alábbi témákkal:

1. A keresztények egymáshoz való viszonya Jézus lelkületének tükrében. (Jn 4,4—30.) Jézus beszélgetése a samariai asszonnyal kiválasztott igeszakasz alapján.

2. Mit hozott a II. vatikáni zsinat a keresztények egyesülésének érdekében. (Lk 3,2—6.) Keresztelő János fellépése.

3. Tevékenyen az egységért. (Lk 5,1—11.) Csodálatos halfogás.

4. Kérdőjelek az egység útjában. (Mt 1,18—29.) Szent József el akarja bocsátani Máriát.

Az együttesen végzett istentiszteletek igazi eredményességéhez azonban, még nem elég a *Szentatya ajánlatát* figyelembe venni, vagy az Ordinárius rendelkezését megvalósítani és az *Ökumenikus*

Dekrétum, illetve **Direktórium** előírásai szerint eljárni. Az ökumenikus istentisztelet ökumenikus lelkületet feltételez, belső diszponáltságot kíván.

Először is fel kell ismerni, hogy a keresztények megosztottan élnek; hogy nem vagyunk egyek, amikor az egyháztól, a szentségekről, a papságról és a hitről beszélünk. Sőt ellentmondóan különböző dolgokat hiszünk. Krisztus titokzatos teste szétépett, megosztott és szétdarabolt. Aztán nyugtalanná kell, hogy tegyen a felismert helyzet. Mi ugyanis történelmi örökségnek vesszük szakadásunkat és ezzel hallgatólagosan együtt járhat az a gondolat, hogy a jelen adottság megváltozhatatlan. Beleszülettünk a jelen helyzetbe, és nem izgatott különösebben a keresztények botrányköve, az elszakadottság állapota. Nyugalmi helyzetünk azonban helytelen. Ha komolyan vesszük keresztény voltunkat és hivatásunkat, akkor nem nyugodhatunk bele, hogy egy az Isten, mégis sokféle módon imádják; egy a Megváltónk, mégis minden vallási közösség kisajátítja magának; egy a Szentírás, mégis ellentétes módon magyarázzák a keresztények.

Beismerni a bűnt, amely a keresztények elszakadását okozta és fenntartja. De nem azt vizsgálni, hogy kinek a bűne. *Otto Karrer*nek van igazsága, amikor azt mondja: „Vagy mindenki vétke, vagy senki.” Nem arról van szó, hogy kölcsönösen elszámoltassuk egymást. XXIII. *János* pápa is óvott ezen fölényes lelkülettől. Egyszerűen azt kell beismerni, hogy a szakadást keresztény emberek okozták, mert méltatlanul teljesítették krisztusi küldetésüket, és hogy Krisztus titokzatos testét az emberi gőg és makacsság tépte széjjel, a megosztott állapotot pedig sokféle indulat, önteltség, álbiztonság és a változtatástól való félelem tartja fenn az évszázadok folyamán.

S ami mindebből következik: jóvátenni a múlt és jelen hibáit. Törekedni az ökumenikus istentiszteletek által is az egységre, ami Isten akarata. Ezért imádkozott Jézus oly buzgón éppen a szenvedése előtti estén, a megváltás órájában, hogy eggyé legyenek a Krisztus nevét viselő, tanítását követő, szentségeiben részesedő keresztény emberek. De nemcsak külsőleg, hanem az egység belső kapcsolatának összekötő erejével: „Amint te, Atyám, bennem vagy és én tebenned” (*Jn* 17,21).

Az Ökumenikus Dekrétum szerint „az egységért végzett istentiszteletek közös módja az ökumenizmus lelke.” Az egy-

ség érdekében ugyanis nem elégséges csupán testvéri szeretetet gyakorolni. Kevés az, ha udvariasan közeledünk egymás felé, testvéreknek tekintjük egymást, közösen tevékenykedünk az emberiség szolgálatában a szociális jólétért vagy a béke érdekében. A keresztények áhított egysége ugyanis nem csupán emberi, hanem kegyelmi egység, amit a hit, kultusz és lelki élet egyöntetősége alkot. A közös kegyelmi kincsekben kell egymást részesíteni. „A katolikus egyház keretén kívül is szép számban és kiemelkedő módon meglehetnek azok az alkotó elemek vagy javak, amelyeknek együttese tulajdonképpen az egyházat építi és éléti” (*Ök. Dekr.* 3. p.). Ezen lelki kincsek a keresztény közösségben különböző módon vannak meg, és egymás számára éppen az ökumenikus istentiszteleteken kamatoztathatjuk őket.

Természetfeletti eszközöket kell bekapcsolni az egységre való emberi törekvésekbe. Emberi eszközök ugyanis elégtelenek ahhoz, hogy a nagy célt megvalósítsuk. Emberileg még csak elképzelni sem tudjuk, hogyan jöhet létre a keresztények között a tanbeli, az egyházszerkezeti, lelki életi egység. Az ember csak a cél kötelező erejét érzi, de sem az eszközt, sem az utat nem ismeri annak megvalósításához. Az ökumenikus istentiszteletek természetfeletti erőforrásokhoz folyamodunk, mert ami embernél lehetetlen, az Istennél megvalósítható: „Istennél semmi sem lehetetlen” (*Lk* 1,37). A keresztények imájánál végső soron nem az ember tevékenykedik, hanem maga az Isten, de az emberek közreműködésével hat és működik.

A közösen végzett istentisztelet a hívő népet kapcsolja be az ökumenizmusba. Az egység helyreállítása ugyanis nem csupán a püspökök, a teológusok vagy a papok feladata. Ez az ügy át kell, hogy járja Isten népének egészét, a hétköznap emberét is. Így remélhetünk eredményt. A keleti szakadás megszüntetésére történt már kísérlet, amikor a lyoni zsinat a XIII. században és a firenzei pedig a XV.-ben foglalkozott a kérdéssel. Eredménytelenségük egyik oka, hogy kizárták a népet a kérdés megoldási lehetőségéből. Isten népe azonban sehol sem kapcsolódhat bele jobban az egység építésének munkájába, mint a közösen végzett istentiszteleteken.

MIKLÓS DEZSÓ

A HOLLAND KATOLICIZMUS

Az utóbbi években gyakran került Hollandia a világsajtó címlapjaira. A II. vatikáni zsinat óta sajátosan forrong a németalföldi katolicizmus. E folyamatban egyesek a jó bor forrását látják, mások felelőtlen forradalmiaskodásról beszélnek. A megfigyelők gyakran dramatizálják a helyzetet, eltúlozzák, elferdítik az eseményeket; a fejlődés okai, tendenciái helyett a szencziációkat keresik. Ettől a szemlélettől hazai katolikus lapjaink sem mentesek. Érthető, hogy az eleve torz kép alapján az egyházat két ellenfél harcterének tartják. Ilyen szemlélettel Róma az egyik, Hollandia a másik táborba kerül. A végtelenségig túlzó egyszerűsítés azonban meghamisítja a valóságot, sőt, valójában mind Rómát, mind a holland egyházat támadja, mert implicite feltételezi, hogy azok nem képesek a változásra.

Nézzük meg — a helyes álláspont kialakításának igényével — a holland katolicizmust leíró számadatokat. Három tényezőt kell részletesebben megvizsgálnunk: a társadalmi-gazdasági adottságokat (I); a holland katolikus egyház belső fejlődésének adatait (II); és az egyház szerepét, helyét a mai társadalomban (III). A tényezők összegzése talán közelebb visz az „újítások” és a kísérletezések megértéséhez.

I. *Hollandia* Európa legsűrűbben lakott és egyik legjobban városiasodott állama. Területe: 33 612 km² (kb. hazánk egyharmada), lakosainak száma 1965-ben: 12 212 000, népsűrűsége 1965-ben: 376,1 fő/km². A társadalmat jól szervezettség és egészséges légkör jellemzi. Sok a gyerek. Viszonylag alacsony a bűnözés, az öngyilkosság és a válás aránya. Az öregekről és betegekről a kontinens legfejlettebb társadalombiztosítási rendszere gondoskodik. Az ide látogató idegennek a magas népsűrűség a legszokatlanabb. A kis ország szinte hatalmas városnak tűnik, a városiasodottság minden gondjával és előnyével.

II. A fejlődő kapitalista társadalomban a *holland katolikus egyház* hosszú ideig hallgatásra kényszerített kisebbség volt. A spanyol uralom alól felszabadult, majd a katolikus Flandriától elszakadó országban éppen csak megtúrték a korábbi elnyomók s a francia orientációjú szomszéd belgák vallását. Sok évtizeden keresztül ka-

tolikus nem kerülhetett vezető állásba, állami tisztségekbe. Az egyház önállósága is bizonytalan volt. 1853-ig a holland hierarchia megszervezéséig apostoli helynök képviselte Kölnben a betöltetlen utrechti érsekséget. Hogy ilyen feltételek mellett az egyház mégis megmaradt, kifejlődött és megerősödött, az a katolikus családok magas gyernekszámanak, az egyházi intézmények és szervezetek kiépítésének és a holland protestantizmus ezzel egyidejű krízisének köszönhető.

A katolikus családokban születő sok gyermek folyamatosan növeli a katolikusoknak az össznépességen belüli részarányát. 1909-ben a lakosság 35,0 %-a katolikus, 1930-ban 36,4 %, 1947-ben 38,5 %, 1966-ban 40,5 %. Mivel az iskolákban, a közéletben s szinte mindenütt a protestáns államvallás érvényesült, a katolikus kisebbség rákényszerült, hogy megteremtse saját iskoláit, kórházait, pártját, sportklubjait stb. A II. világháborúig egymás mellett működtek a nagy egyházak (a katolikus, a „holland református” és a „keresztény református” egyházak) szervezetei, a társadalmat mintegy szeletekre — vagy ahogy a holland társadalomtudomány emlegeti: oszlopokra — bontva. A szervezeti autonómia eredményeképpen a holland katolikusok a bölcsőtől a sírig, a bevásárlástól a tv-nézésig és a pártpolitikáig saját intézményeikben mozoghattak, saját szervezeteik támogatására, szolgáltatásaira számíthattak. Protestáns, más vallású vagy vallástalan személlyel, szervvel vagy hivattal találkozniuk sem kellett.

A zavartalan fejlődést elősegítette, hogy az eredetileg egységes holland református egyház kettészakadva és megtépázva került ki az ismételt belső harcokból, szakadásokból és a részleges újabb egyesülésekből. Fogyasztotta sorait a magukat nyilvánosan és formálisan is nem-hívőknek vallók nagy csoportja. 1960-ra az országban a legnagyobb felekezet a katolikus egyház. Az egyes vallások részaránya az összlakosságból a következő: katolikus egyház 40,4 %, holland református egyház 28,3 %, keresztény református egyház 9,3 %, egyéb vallások 3,6 %, nem-hívők (felekezeteken kívüliek) 18,4 %.

III. A mai *holland katolikus egyház* két jellemzője: a *vallási aktivitás* (misehallgatás, áldozások, papok száma

stb.) magasabb, mint Európa legtöbb országában; egyes részleteiben azonban ez az arány már *csökkenő* tendenciát mutat. Jól szemléltetik ezt az alábbi példák.

A misét hallgatók számának csökkenése néhány városban: Amsterdamban (1948) 52,9, (1966) 39,3; Rotterdamban (1951) 47,8 (1966) 33,9, Utrechtben (1950) 67,1, (1966) 49,8; Tilburgban (1958) 72,4 (1966) 63,1; Arnheimben (1956) 52,0, (1966) 45,6 %. (A misehallgatás aránya Párizsban 15-20 %, Rómában 15-25 %, Berlinben 30-35 %.) Közismert, hogy a városi vallási adatok az országos átlag alatt maradnak.

A papi, szerzetesi hivatások alakulása (10 000 katolikusra jutó papok, szerzetes papok és apácák száma 1965-ben): Ausztriában 39, Spanyolországban 42, Franciaországban 45, Németországban 47, Angliában 69, Svájcban 77, Belgiumban 79, Hollandiában 100. A hivatások csökkenését jelző adatok: Az egyházmegyei szeminaristák száma (1964) 1965, (1965) 1856, (1966) 1589, (1967) 1400. Férfiszerzetbe kérte felvételét: (1950-ben) 255, (1966-ban) 116. Női rendbe kérte felvételét: (1950-ben) 718, (1966-ban) 119. A laicizált papok száma: (1965) 30, (1966) 60, (1967) 140. A kilépett örökfogadalmak száma (1961-66): a laikus testvérek közül 325 fő, a nővérek közül 430 fő.

Összefoglalva: egyértelműen látható, hogy a holland katolicizmus vallási és szervezeti élete fordulóponton van. Az eddig kitaposott utak már nem biztosítják a további fejlődést. Ellenkezőleg, követésük a hanyatláshoz vezet.

A hollandok közvetlenül a II. világháború után döbrentek rá az új helyzetre. Akkori kezdeményezéseik közül sok mindent megvalósított a II. vatikáni zsinat, és bátortást adott a további próbálkozásokhoz. A holland egyház ki akart lépni évszázados elzárkózottságából, s fel akarta oldani az önmagára szabott gettó már bilincseé váló bástyáit. A társadalom felé való kitarulkozás előfeltételeit megadták a világháború alatt keletkezett — az „oszlopokat” áttörő — kapcsolatok: az ökümenikus munka. A törekvés, első gyümölcse a Holland Nemzeti Pasztorális Zsinat, ahol a katolikusokon kívül protestánsok, sőt nem-hívők is részt vettek.

A modern társadalmakban az *aggiornamento* megvalósításának egyik általános problémája az, hogyan lépjen a bezárkózott egyház a világ színe elé. Sokan úgy szeretnének ablakot nyitni, hogy csak kifelé áramolják a levegő,

befelé ne. Csakhogy ez ellentmond a fizikai törvényeknek! Hollandia komolyan veszi a II. vatikáni zsinat tanítását, és elfogadja a világot a maga mivoltában: ebben a világban igyekszik megvalósítani az evangéliumi üzenetet. A hollandok gyakran mondják, hogy egyházuk „modell”, a sok lehetőség egyike. Olyan modell, amely szembefordul a régi, megkövesedett struktúrákkal és intézményekkel, mert egyrészt azok nem képezik az egyház lényegét, másrészt károsá válnak a társadalom fejlődésének adott fokán. A holland püspöki kar így ír: „Ma tulajdonképpen nem valamilyen zárt rendszerbe szerveződő egyházat, hanem inkább az egyház-közösség gyümölcsöző légkörét keressük. Csak önmagáért senki nem lehet keresztény. Mindig a közösség kötelékében vagyunk keresztények. De senki keresztényi mivoltát nem lehet teljesen és tökéletesen bezárni a zárt rendszerbe, vagy zárt intézményként szerveződő egyház keretei közé. Ezért kell hozzákezdenuünk ahhoz, hogy keresztényi közösségünkről olyan szavakban gondolkozzunk, mint: „légkör”. A keresztény közösség mint légkör azt akarja jelenteni: közöttünk, keresztények között minden közösségi köteleknek a végső célja az kell hogy legyen, hogy meghívjon és lelkesítsen az emberek közötti evangéliumi szolgálatra”. (Kerk worden in dienst van een veranderende wereld. Pastorale brieven 3. 1968.)

A Holland Nemzeti Pasztorális Zsinat négy éven át az ország és a holland katolicizmus első számú témája volt. Jelentősége s a hírközlésben elfoglalt helye — minden bel- vagy külpolitikai eseményt messze túlszárnyalt. Az egész társadalom részvételét a pasztorális zsinaton a minden témát kötetlenül megvitató több mint 15 000 spontán csoport biztosította. Ezek nem alkotnak szervezetet, de a jövőre nézve is intézményesítik, rendszerre teszik vallási kérdéseknek baráti, munkatársi, rokoni körben való megvitatását, feldolgozását. A Holland Nemzeti Pasztorális Zsinat — és az említett csoportok is — közvetlen teológiai és morálteológiai kérdéseken túl megbeszélik az emberiséget érintő nagy problémákat is. Melegen megemlékeztek Martin Luther Kingről, tiltakoztak az atomfegyver és a vietnami háború ellen stb. Így közvetlenül összekapcsolódik — az elmúlt évszázadokban egymástól függetlenné vált — társadalmi felelősség és a keresztény lelkiismeret.

F. T.